

ROMAN TEKNİĞİ BAKIMINDAN CENGİZ AYTMATOV’UN “DİŞİ KURDUN RÜYALARI” ROMANI

CHINGIZ AITMATOV’S NOVEL “DİŞİ KURDUN RÜYALARI” IN TERMS OF
NOVEL TECHNIQUE

Mustafa KARABULUT¹

Öz

Cengiz Aytmatov Türk dünyasının olduğu kadar bütün dünyanın en önde gelen yazarlarından. Dişi Kurdun Rüyalari, yazarın iyi-kötü, ilahi adalet, kader, vicdan, fedakârlık vb. konuları sorguladığı bir romandır. Yazar, insanoğlunun ezeli ve ebedi sorunlarını, bir papaz okulu öğrencisinin düşüncelerinde, esrar kaçakçılarının, Kırgız çobanlarının ve kurtların hayat hikâyelerinde anlatmaktadır. Dişi Kurdun Rüyalari, ilahi kudretin varlığı ve insanın sorumluluğunu sürekli dile getirir. Bu romanda, aşk, kader, din, kaçakçılık, alın yazısı, merhamet, özgürlük, anne sevgisi, açgözlülük, ölüm acısı, doğru yolu gösterme, iyi niyet, kötülük, tabiatın tahribi, yalakalık, dostluk, rejim gibi konu ve temalara önemli ölçüde yer verilmiştir. Ayrıca bu eserde, Türkler üzerinde Sovyet rejiminin baskısı da anlatılır. Bununla birlikte, Dişi Kurdun Rüyalari, kirletilen, bozulan tabiata bir haykırışın romanıdır.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Aytmatov, Dişi Kurdun Rüyalari, roman tekniğı.

Abstract

Chingiz Aitmatov, as well as all the world's leading authors of the Turkish world. Dişi Kurdun Rüyalari, the author's good-bad, divine justice, destiny, conscience, self-sacrifice and so on issues in a novel question. The author, the eternal problems of mankind, thinking of a priest school student, marijuana smugglers, tells tales of life in the Kyrgyz shepherds and wolves. In this novel is given love, faith, religion, trafficking, fate, compassion, freedom, mother love, greed, death, grief, to show the right way, in good faith, evil, destruction of nature, cringe, friendship, issues and themes, such as significant in the regime. Dişi Kurdun Rüyalari is expressed the divine and human responsibility for the continuous existence of power In this work also is told in the pressure of the Soviet regime on the Turks. However, Dişi Kurdun Rüyalari, polluted, degraded nature of a scream novel.

Key Words: Chingiz Aitmatov, Dişi Kurdun Rüyalari, novel technique.

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
mkarabulut@posta.adiyaman.edu.tr

GİRİŞ

Cengiz Aytmatov'un *Dişi Kurdun Rüyalari*² adlı romanı iyi-kötü, ilahi adalet ve kader konuları üzerinde ağırlıkta olarak durur. Ayrıca, uyuşturucu kaçakçılarının, Kırgız çobanlarının ve Akbar ve Taşçaynar adlı kurtların hayat hikâyeleri, tabiatı tahrip eden, hayvanları acımasızca katleden insanlığın trajedisini anlatılır. Romanın başından sonuna kadar iyi-kötü savaşı dikkatlere sunulur. Bu savaşın bedelini Abdias, Akbar ve Kence hayatlarıyla öderler. Abdias'ın, insanlığı uyarmak için yaptığı çabalar sonuçsuz kalır ve insanın içindeki kötülük, iyilik duygusuna galip gelir.

1. Olay Örgüsü

Roman türünde yazarın iletisinin gücü, kahramanın kendisini olay örgüsü içinde var etme, bireyselliğini kazanma gücüyle orantılıdır. "Roman, varlıkları tamamlanmış biçime dayanan öbür türlerin tersine, oluş sürecindeki bir şey gibi görünür" (Lukacs 2007: 79). Bu sebeple roman ve hikâye gibi anlatma esasına bağlı edebi türlerde olay örgüsü büyük önem taşır. Olayın yanında şahıs kadrosu, mekân ve zamana ihtiyaç vardır. Metindeki öykünün anlatılmasında olayların birbirine bağlanışındaki başarı roman kurgusunun güçlü olmasını sağlar. "Öykü, olayların zaman sırasına göre düzenlenerek anlatılması veya olay arasındaki neden sonuç ilişkisidir" (Forster 1985: 128).

Dişi Kurdun Rüyalari, olay örgüsü bakımından üç ana bölümden ve dört ana hikâyeden oluşur. Her ana bölüm kendi içinde alt bölümlere ayrılır. Birinci bölüm altı, ikinci bölüm beş, üçüncü bölüm altı alt bölümden oluşur. Birinci hikâyeye kurtların, ikinci hikâyeye Abdias'ın, üçüncü hikâyeye Hz. İsa'nın, dördüncüsü ise çoban Boston'un hikâyesidir.

I.Bölüm

Birinci bölüm, Isık-Göl (Sıcak Göl) çevresinde yaşayan Akbar ve Taşçaynar adındaki iki kurdun hayat hikâyeleri ve Abdias'ın bu bölgeye nasıl geldiğini anlatan ifadelerle başlar. Eserde olaylar genellikle Mujunkum bozkırında, Isık Göl, Uzun Çatı kanyonunda, Ala-Mengü dağının çevresinde geçer. Bir helikopterin gürültüsü doğadaki sessizliği bozar ve inine çığ düşen dişi kurt Akbar/Ekber (en büyük) ve onun eşi Taşçaynar (taş çiğner) huysuzlanır.

Akbar'ın üç yavrusu dünyaya gelir. Akbar ilk defa insanla (Abdias) bu bölümde tanışır. İnsanın romana girmesinden sonra Mujunkum bozkırındaki tabiat dengesi de bozulur. Ülkede

---

² Cengiz Aytmatov (1993), *Dişi Kurdun Rüyalari*, Ötüken Yayınları, İstanbul. (Çalışmamızdaki alıntılar eserin bu baskısına aittir.)

uygulamaya konulan beş yıllık kalkınma planı son üç ayına girilmesine rağmen, bir iyileşme görülmez ve gelir elde etmek için helikopter ve ekipleriyle saygaların ve diğer hayvanların üzerine taramalı silahlarla ateş açarlar. Bu katliamda binlerce hayvanla beraber Akbar'ın üç yavrusu da ölür.

Hayvanları katleden, tabiatın düzenini bozan bu partide (çete) altı kişi dikkat çeker: Boss Kandalov (patron), Kepa (şoför), Mişaş, Galkin, Uzukbay ve Abdias. Bu ekipte Abdias en gencidir ve onun dışındakiler alkoldür. Bunlar çetelerine *Cunta* adını vermişlerdir. Abdias, din ve insanlık değerlerine dair düşüncelerini çete üyelerine anlatmaya çalışsa da bunu başaramaz.

Daha sonra, *geriye dönüşle* Abdias'ın hayatından kesitler verilir. Annesi kendisi küçükken ölmüştür, babası Kallistratov bütün mal varlığını Abdias ve onun ablasına bırakmıştır. Kallistratov din işleriyle uğraşan biridir. Abdias papaz okuluna girdikten sonra babası ölür. Papaz okulundan ayrılarak gazeteciliğe başlar. Dimitri adındaki papaz onu okuldan ayrılma düşüncesinden onu vazgeçirmeye çalışsa da bunu başaramaz. Gazetede çalışmaya başlayan Abdias, haşhaş kaçakçılarıyla ilgili röportaj yapmak için yolculuğa çıkmıştır. Kentin tarih öğretmeni Victor Nikiforoviç'ten uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili bilgiler aldıktan sonra seyahate başlar.

Kaçakçılarla bağlantıyı kurabilmek için Moskova'da Kazan Garı'nda 87 numaralı Ütü lakaplı hamalı bulur. Ütü, Abdias'ı Murmask'tan gelen Petruha Lenka adlı kişilerle tanıştırır.

Moskova'da gezerken Sverdlov Meydanı'na uğrar. Küçük İtalyan Sarayı denilen salonda, Bulgar Kilisesi eski korosunun bir resitaline gider. Abdias konserden sonra Kazan Garı'na gider ve daha sonra kaçakçı grupla yolculuğa başlar. Kaçakçıların treni bozkırlardan geçerek dört sonra Calpak-Saz'a ulaşır. Bir kamyoncuyla anlaşır yirmi beş ruble karşılığında Uçkunduk köyüne giderler.

Birinci bölümdeki metin halkası aşağıdaki vaka halkalarından oluşmaktadır:

M: Metin Halkası / V: Vaka Halkası

M1. Akbar ve Taşçaynar adlı iki kurdun hayat hikâyelerinin verilmesi, tabiatın insanlar tarafından nasıl tahrip edildiğinin anlatılması ve Abdias'ın Isık-Göl ve Mujunkum çevresine geliş hikâyesi.

V1. Isık-Göl etrafında bir helikopterin gürültüsüyle her tarafın toz-duman içinde kalması ve hayvanların kaçışması.

V2. İnsanların bölgedeki hayvanları katletmeleri

V3. Abdias'ın uyuşturucu kaçakçılarını bulabilmek için Moskova'ya gitmesi.

V4. Moskova'da Sverdlov Meydanı'nda gezdikten sonra bir kilise korosunun konserine gitmesi.

V5. Abdias konserden sonra Kazan Garı'na gitmesi ve daha sonra kaçakçı grupla yolculuğa başlaması.

V6. Kaçakçılarla beraber önce Calpak-Saz'a, sonra bir kamyoncuyla anlaşılıp Uçkunduk köyüne gitmesi.

II. Bölüm

Abdias bozkırda bulunduğu sırada üç yavru kurtla karşılaşır, onları sevmek isterken yavru kurtların anneleriyle göz göze gelir. Abdias korkudan başını iki elinin arasına alarak olduğu yerde oturur. Onun bu hareketi hayatını kurtarır. Abdias, Petruha ve Lenka'yı bu kötü yoldan çevirmek için uğraşır. Gruptakilerle sık sık insan ve Tanrı konusu üzerine tartışır: Trende kaçakçılarla tartışan Abdias, Petruha, Kolia ve Mohaç, tarafından öldürüsiye dövülerek trenden atılır. Ayağı kırılan Abdias, kendinden geçerek uyur.

İkinci bölümün ikinci kısmında Abdias rüyasında 1950 yıl öncesinde ve Kudüs'tedir. Kendisini çarmıha gerilen Hz. İsa'nın haline benzetir. Abdias, Hz. İsa'nın Golgotha Tepesi'ne çarmıha gerilmek için götürüleceği yerde beklerken Roma valisi Pontius Pilatus ile arasında geçen konuşmaları hatırlar. Vali Pilatus, Hz. İsa'dan bu dini görüşlerini değiştirmesini ister, ancak peygamberlik iddiasından vazgeçmeyen Hz. İsa'yı çarmıha gerilmesi için Golgotha Tepesi'ne gönderir.

Abdias, maddeciliğin dini ortadan kaldırdığını düşünür ve toplumdaki dini değerlerin zayıflamasından dolayı üzüntülüdür. Abdias, sabah olunca bir yerleşim yeri ve biraz yiyecek aramaya başlar. Bir süre sonra eski bir kamyonla Calpak-Saz'a gider. Oldukça yorgun ve bitkin olan Abdias'ın bu halinden polis memuru şüphelenir ve onu uyuşturucu kaçakçısı zanneder. Polis memuru Abdias'ı serbest bırakarak tren garına getirir. Yaşlı bir kadın, hasta ve bitkin görünen Abdias'ın Calpak-Saz hastanesine gitmesine yardımcı olur. Kazak doktor Aliye İsmail onu tedavi eder. Durumunu arkadaşı İnga'ya söylerler. İnga Fiodorovna Doktor Aliye İsmail ile üç yıl önce tanışmıştır.

Abdias, İnga'yı görünce çok sevinir. Çünkü onu ilk gördüğü günden beri unutamamıştır. İnga, üç yıl önce İgor adında bir oğlu olmuştur ve kendisi oğlunun

doğumundan kısa bir süre sonra kocasından ayrılmıştır. İgor, İnga'nın ikisi de doktor olan ve Cumbul'da anne ve babasının yanında kalmaktadır. Hava kuvvetlerinde pilot olan eski kocası yeniden evlenmek ve İgor'un durumunu konuşmak üzere İnga'yı Cumbul'a çağırılmaktadır. Abdias bu habere sevinir. İnga Abdias'a sonbahar'da birlikte Cumbul'a gitmeyi teklif eder.

Calpak-Saz tren garında Bos Kandalov ile karşılaşan Abdias, onun bozkırda iki gün çalışarak yüksek bir ücret alma teklifini hemen kabul eder. Yapılacak iş, öldürülen hayvanların devlet adına toplanmasıdır. İnga dönene kadar biraz para kazanmanın iyi olacağını düşünür. Sabah olunca ekip tamamlanır ve kamyonları Mujunkum yolunu tutar. Abdias, saygaların katledilmesine karşıdır ve bu ceset toplayıcısı ve sarhoşlara doğru yolu göstermeye çalışır. Abdias'ın bu kişileri dine daveti sonuçsuz kalır. Bu ceset toplayıcıları, Abdias'ı dövüp kollarından bağlayarak hayvan ölüsüyle dolu kamyonu atarlar. Daha sonra kamyonu indirip zorla votka içirmeye kalkarlar. İçki kadehi Abdias'ın sınımsız kapanan dişlerine çarpa çarpa kırılır ve ağzı yüzü kanamaya başlar. Daha sonra Abdias'ı bir ağaca asarlar. Saatlerce acı içinde kıvranan Abdias, daha çok dayanamayıp ölür.

Kurtlar Mujunkum bozkırına bir daha dönmek üzere buradan uzaklaşırlar. Akbar ve Taşçaynar, Aldaş gölü yakınlarında bir yıl kalırlar ve Akbar'ın beş yavrusu olur. Ancak bölgedeki değerli madenleri çıkarmak için yol çalışması yapılırken sazlıklar yakılır. Bu olayda kurdun yüzlerce hayvanla beraber kurdun yavruları da yanar. Kurtlar buradan da ayrılıp dağ yolunu tutarlar, önce Ak-Tuz geçidine, sonra Isık-Göl'e ulaşırlar. Burada ise dört yavruları olur.

M2. Abdias'ın bozkırda üç yavru kurtla karşılaşması, Petruha ve Lenka'yı kötü yoldan çevirmek için uğraşması, rüyasında Kudüs'te Hz. İsa dönemine gitmesi, Kazak aileyle beraber Calpak-Saz'a gitmesi, İnga'ya olan aşkının sonuçsuz kalması, daha sonra kendisinin bir ağaca asılması.

V1. Abdias'ın bozkırda üç yavru kurtla karşılaşması,

V2. Abdias'ın kaçakçılardan Petruha, Kolia ve Mohaç tarafından dövülüp trenden atılması.

V3. Abdias'ın rüyasında Hz. İsa dönemine giderek Hz. İsa'nın çektiği ıstırapları görmesi.

V4. Abdias'ın sabah olunca Kazak bir ailenin kamyonu ile Calpak-Saz'a gitmesi.

V5. Calpak-Saz tren garında Bos Kandalov ile karşılaşan Abdias'ın onun teklif ettiği işi kabul etmesi.

V6. İçki içmeyi ve Tanrı'yı inkarı reddeden Abdias'ın bir ağaca asılması,

V7. Akbar ve Taşçaynar'ın beş yavrusunun dünyaya gelmesi.

V8. Yol çalışması için sazlıklar yakılırken kurdun yavrularının da yanarak ölmesi,

V9. Isık-Göl'e giden kurtların burada ise dört yavrularının dünyaya gelmesi.

III. Bölüm

Üçüncü bölüm Bazarbay Noygutov adlı ayyaş bir çobanın macerasını anlatan ifadelerle başlar. Kendisi, bir jeolog ekibine Acı-Taş bölgesine gitmeleri için kılavuzluk etmeyi kabul eder. Bazarbay, ekibi götürdükten sonra dağda bir inde dört kurt yavrusu (Akbar'ın yavruları) bulur ve bunları yüklü bir fiyatla satmak umuduyla heybesine koyar.

Akbar ve Taşçaynar yuvalarına geldiklerinde yavrularını bulamazlar ve Bazarbay'ın izini takip ederler. Bazarbay, Boston Urkunçiev'in çadırına ulaşır ve geceyi Boston'un evinde geçirir. Gülümhan, Ernazar'ın eski eşidir ve kocası öldükten sonra Boston'la evlenmiştir. Bu evlilikten Kence adında bir çocukları olmuştur. Bazarbay, iki çobanın refakatinde evine gidebilir. Akbar ve Taşçaynar onun evden ayrılışını fark etmez. Boston eve geldiğinde durumu öğrenir ve sabah olunca yavru kurtları alıp yuvalarına bırakmak için Bazarbay'ın evine gider. Ancak kurt yavrularını almayı başaramaz. Akbar ve Taşçaynar, tuhaf davranışlarla üzerlerine açılan ateşlere aldırılmaz olurlar. Artık, insanları gördükleri zaman kaçmaz, hatta evcil hayvanlara ve insanlara saldırırlar.

Üçüncü bölümün beşinci kısmında geriye dönüşle çoban Ernazar'ın ölümüyle ilgili olay anlatılır. Ernazar, Boston'un yanında çalışmaya başladıktan sonra son derece iyi geçinirler. Ernazar koyunları daha verimli bir yerde otlatmak için Ala-Mengü dağının ötelere, Kiçibel (Küçük Bel) yaylasına gitme fikrine kapılır. Ancak buraya gitmek için oldukça tehlikeli olan Ala-Mengü geçidinden geçmek gereklidir. Boston ve Ernazar bölgeyi tanımak için Kiçibel'e hareket ederler. Her ikisi de bu sarp ve tehlikeli yolu aşabilecek atlar seçer. Zorlu bir yolculuktan sonra Ala-Mengü dağına ulaşırlar.

Yazar, romanda tekrar hal'e döner. Akbar, yavrularını bulamadığı için büyük acı çekmektedir. Rüyasında yavrularını emzirirken görür. Uyandığında büyük bir üzüntü duyar. Biraz yürüdüktan sonra durup arka ayaklarının üzerine oturur ve Börü-Ana (kurtların kraliçesi)'ya yalvarır.

Akbar'ın rüyasından sonra tekrar Ernazar ile Boston'un yolculuklarına dönülür. İki buçuk saatlik bir yolculuktan sonra Ernazar atıyla birlikte uçurumdan yuvarlanır. Boston, Ernazar'ı kurtarmak isterse de muvaffak olamaz. Daha sonra dağcılar Ernazar'ın donmuş cesedini çıkarırlar. Ernazar'ın eşi Gülümhan bu kötü haber üzerine adeta yıkılır. Bu olaydan birkaç ay sonra Arzıgül hastalanır ve ölür. Son nefesini vermeden önce Boston'un Gülümhan ile evlenmesini söyler.

Son günlerde bu iki kurdun öldürdüğü koyunların sayısı artar. Kurtlar insanlardan adeta intikam almaktadırlar. Her akşam Boston'un evinin etrafında dolaşırlar. Boston, bu pusuyla Taşçaynar'ı öldürür ama Akbar kaçar. Aradan birkaç ay geçmiş, ilkbahar bitmiş yaz gelmiştir. Akbar büyük acı çekmektedir. Bir gün Boston'un iki yaşındaki oğlu Kence, ağılın yakınlarında oynarken yanına Akbar gelir. Akbar kendisine arkadaş olsun diye bu çocuğu yuvasına götürmeye karar verir ve onu kaçıtır. Haberi duyan Boston tüfeğiyle gelir ve kurdun arkasından ateş eder ve kurtla beraber oğlunu da vurur.

Boston, oğlu Kence'nin cesedini alıp evine götürür, sonra da savaşa hazırlanır gibi tüfeğini alıp atı Donkülük'e biner. Bir süre sonra bütün bu olanların sorumlusu olarak gördüğü onu Bazarbay'ı öldürür. Boston bu olaylardan sonra karakola teslim olmak üzere yola çıkar, bunalıma girer. Daha sonra atını serbest bırakır ve gölde intihar eder.

M3. Boston'un Bazarbay ile olan çatışması, Akbar ve Taşçaynar'ın yavrularını kaybetmesi üzerine insanlara ve ehil hayvanlara saldırması, Boston'un Akbar ve Taşçaynar, Kence ve Bazarbay'ı öldürmesi ve intihar etmesi.

V1. Bazarbay Noygutov'un bir jeolog ekibine kılavuzluk ettikten sonra dönüş yolunda bir inde dört kurt yavrusu bulması ve bunları yuvadan alması.

V2. Akbar ve Taşçaynar'ın yuvalarına geldiklerinde yavrularını bulamaması üzerine Bazarbay'ın izini takip etmeleri.

V3. Bazarbay'ın, Boston'un evine sığınması ve iki çobanın refakatinde evine gitmesi.

V4. Boston'un eve döndüğünde durumu öğrenmesi ve yavru kurtları alıp yuvalarına bırakmak için Bazarbay'ın evine gitmesi.

V5. Akbar ve Taşçaynar'ın, ehil hayvanlara ve insanlara saldırmaya başlaması.

V6. Ernazar'ın atıyla birlikte uçurumdan yuvarlanması ve ölümü.

V7. Boston'un Taşçaynar'ı öldürmesi.

V8. Akbar'ın Kence'yi kaçırması üzerine Boston'un Akbar'ın arkasından ateş etmesi, bunun sonucunda Akbar'la beraber oğlu Kence'yi de yanlışlıkla öldürmesi.

V9. Boston, Bazarbay'ı öldürdükten sonra intihar etmesi.

“Dişi Kurdun Rüyaları”	ÜLKÜ DEĞER (Tematik Güç)	KARŞIT DEĞER (Karşit Güç)
KİŞİ	Abdias, Boston, Ernazar, Gülümhan, İğna.	Boss Kandalov, Bazarbay, Pontius Pilatus (Roma Valisi).
KAVRAM	İyilik, din, vicdan, aşk, annelik duygusu.	Kötülük, dinsizlik, yozlaşma, ötekileşme, ekolojik kirlilik, çölleşme, içki ve uyuşturucu müptelası olma, paranın çekiciliği, dogmatizm.
SİMGE	Akbar, Taşçaynar, su, anne, Börü Ana	Şarap şişesi, helikopter, makineli tüfekler, kamyon.

Kora şemasında kişiler bazında ülkü değerleri temsil eden şahıslar duygu, düşünce ve davranışlarında olumlu yönleriyle dikkat çekerler. “Aytmatov anlatılarındaki ülkü değerleri kişiler ölçütünde temsil eden kahramanlar, asla doğaya ihanet etmezler. Onunla son derece uyumlu ve saygılı bir ilişkiyi sürdürürler” (Korkmaz, 2008: 182) Dişi Kurdun Rüyaları'nda Abdias, bunun savaşını vermiş ve hayatını bu yolda feda etmiştir. Boston, yavru kurtları kurtarmak için Bazarbay ile düşman olmayı bile göze alır. Hz. İsa, insanlığa doğru yolu göstermek isterken çarmıha gerilmek üzere Golgotha Tepesi'ne götürülür.

Bu romanda, kavram bazında zıt değerlerin çatışması görülür. Romanın kurgusunda iyilik-kötülük çatışması sürekli karşımıza çıkar. Abdias insanlık için hayatı boyunca mücadele etmiş, bu mücadelenin bedelini ise hayatıyla ödemiştir. Tematik gücü zayıflatmaya çalışan karşit gücün çokluğu ve etkinliği dikkat çeker. Karşit güçteki kavramlar, Ramazan Korkmaz'ın deyiimiyle, “insan ruhunun temel körleşme alanlarıdır” (2008: 174). Dişi Kurdun Rüyaları'nda ötekileşen insanoğlu, ülkü değerleri tahrip ederek ve inanç dünyasını kovarak adeta bir kaosa sürüklenmektedir.

Hz. İsa ve Abdias, düşlerinde su ve anne silüetini görürler. Boston, arkadaşı Ernazar uçurumdan düşüp öldükten sonra kendisi de Isık-Göl'ün sularına karışmak ister. Romanın son bölümünde Boston, Akbar, Kence ve Bazarbay'ı öldürdükten sonra intihar etmek için göle doğru gider. Su simgesi burada kurtarıcı, hayat verici bir unsurdur. “Yazar, bilinçaltının en

eski tasarımlarından olan su'yu, tam yerinde ve bir yeniden doğuş imgesi olarak kullanır. Yaşamın döndürülemez, tekrarlanamaz akışı, suların gizemi ile buluşur" (Korkmaz: 2008: 186) Suların çekilmesi gelecekteki felaketin habercisidir.

Dişi Kurdun Rüyaları'nda en önemli simgeler Akbar ve Taşçaynar'dır. Dişi kurt Akbar, eşi Taşçaynar'a göre daha ön plandadır. Yazar, mavi gözlü, boz yeleli Akbar'ın hikâyesini anlattığından ve romandaki rolünden dolayı romanına *Dişi Kurdun Rüyaları* ismini vermiştir. Bu iki kurt, insanın acımasızlığı karşısında tahrip olunan tabiatın sesidir. Romanda bir başka önemli simge "anne" motifidir. Annelik içgüdüğü her canlıda aynıdır. Dişi kurt Akbar'da da, Kence'nin annesi Gülümhan'da da aynı şekildedir. Her ikisi de yavruları tedirgin olmakta, onların ölümü üzerine kendi canlarını hiçe saymaktadırlar. Akbar, bütün ümitlerini kaybettiğinde Börü Ana'ya yalvarır. Karşıt güçte ise şarap şişesi, helikopter, makineli tüfekler vb. tabiatı, insanlığı tehdit eden unsurlardır.

3. Konu ve İzlek

Aytmatov, anlatılarında basit ve şaşırtıcı olaylardan, destan ve masallardan önemli ölçüde beslenir. Onun eserlerine kaynaklık eden en önemli kaynaklardan biri *Manas Destanı*'dir. Kırgız, Kazak ve Moğol destan ve efsaneleri onun malzeme kaynaklarındandır. Dişi Kurdun Rüyaları, din meseleleri üzerine olan ifadeleriyle Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'ini anımsatmaktadır.

Dişi Kurdun Rüyaları'nda *konu* olarak, Kırgız çölünde geçen sıkıntılı hayatlar, Kolhoz'daki geçimsizlikler, inançlar, efsaneler, din, rejim baskıları, bürokrasinin zulüm ve haksızlıkları, aşklar, tabiatın tahrip edilmesi, kader, din, özgürlük, kaçakçılık, uyuşturucu, annelik duygusu vb. işlenir.

Cengiz Aytmatov'un romanlarında *aşk* yüce bir değer olarak ele alınır. Onun anlatılarında bu tema, insanı başka bir insana, Tanrı'ya ve tabiata yönlendirmektedir. Bu eserde aşk Abdias'ın İnga'ya olan aşkıyla verilir. Abdias'ın duygu dünyasında ideal bir kadın (İnga) imgesi yaşamaktadır. Bu kadın ona göre yaşamında yeni bir dönemin başlangıcıdır. İnga, Abdias'ı iyileştiren Aliye İsmailova'nın arkadaşıdır. İnga'yla mektuplaşmasını hayatının en değerli işi olarak gören Abdias aşık olduğu bu kadına ulaşamaz.

Bu romanda *kader* konusu sürekli irdelenir. Baş kişi Abdias ile Hz. İsa'nın yaşamlarında birçok husus vardır. Abdias sürekli kader kavramını sorgulayarak çözüm bulmaya çalışır.

Aytmatov'un anlatılarında kavram seviyesinde karşıt güçte yer alan önemli konulardan biri de *uyuşturucu ve içkinin zararlarıdır*. Dişi Kurdun Rüyaları'nda Sovyetlerdeki uyuşturucu ticareti dikkatlere sunulmuştur. Eserde, Boss Kandalov, Bazarbay ve Grişan içki müptelasıdır.

Bu anlatıda *kaçakçılık* hususu romanda önemli yer tutar. Abdias, kaçakçıların nasıl çalıştığını araştırarak bilgi toplamaya çalışır. Kaçakçılara onları doğru yolu göstermek için çektiği sıkıntılar başının belaya girmesine sebep olur.

Bu romanda *izlek* olarak Akbar, Abdias ve Boston'un hayat hikâyelerinde iyilik-kötülüğün mücadelesi, tabiatı tahrip etmesinin sakıncaları, insanların ve hayvanların özgürlüğünü yok sayanlara başkaldırı, kaderin ve ilahi adaletin sorgulanması işlenir.

Romanın başından sonuna kadar *iyilik-kötülük çatışması* vardır. Abdias kötülüğe karşı sürekli mücadele eder ve biridir. Uyuşturucu kaçakçılarına doğru yolu göstermek isterken kaçakçılar tarafından dövülerek trenden atılır. Bir diğer olayda ise, ölü hayvan toplayıcısı ekibi tarafından bir ağaca asılır.

Cengiz Aytmatov'un anlatılarında *tabiatın tahribinin felaketlere sebep olacağı* düşüncesi önemli bir izlektir. Eserdeki sembol/simge durumundaki Akbar ve Taşçaynar'ın karşılaştığı felaketler, sonunda insanoğlunun hayatını tehdit eder.

Aytmatov, eserlerinde bireyin özgürlüğü temasına büyük önem verir. Ali İhsan Kolcu, bu hususu yazarın "etymon-spritüel"i olarak belirtir. Ona göre, hürriyet sembollerle ifade edilir. "Bu ya bir Beyaz Gemi'dir, ya gökte uçan bir çaylaktır, ya bir efsane, ya da bir çobanın söylediği memleket türküsüdür." (Kolcu, 249) Yazar, Sovyet rejiminin Türk halkının özgürlüğünü nasıl elinden aldığını yakından görmüş, bunu da eserlerinde anlatmıştır. "Kendi yaşamış oldukları sıkıntıları, rejimle yaşanan felaketleri gelecek nesillerin yaşamasını istemeyen ve bu yüzden kendilerini feda eden insanların fedakârlıklarını, eserinde anlatmış olduğu efsanelerin arasına sıkıştırdığı sembolik ifadelerle anlatmaya çalışmıştır" (Uzun, 2007: 732).

Aytmatov, bu romanda birçok eserinde işlediği özgürlük temasını Akbar ve Taşçaynar'ın hayat hikâyesiyle ifade eder. Eserde, her canlı için *özgürlüğün önemi* de vurgulanır. Bir yandan Sovyet rejiminin baskıları insanın özgürlüğünü kısıtlarken, insanoğlu da tabiatı bilinçsizce kullanarak hayvanların özgürlüklerini yok eder.

4. Kişiler

4.1. Başkişi (Birinci Dereceden Kahraman)

Dişi Kurdun Rüyalari'nda üzerinde yoğunlaşılın kahraman Abdias Kallistratov, Rus bir gençtir ve bir diyakosun oğludur. Papazlık okulunda okurken, kilisenin Tanrı'yu algılayış biçimine katılmaz ve yeni bir Hristiyanlık arayışına girer. Onu, Papaz Dimitri, yönlendirmeye çalışır, fakat Abdias'ın fikirlerini değiştiremez. Önceleri okulun en parlak öğrencilerinden olmasına rağmen dinde reform yapma isteğinden dolayı okuldan kovulur. Daha sonra bir mahalli gazetede yazarlık yapar. Gazete yöneticileri ile Abdias ilk önce karşılıklı çıkarlarından dolayı iyi anlaşılır. Ancak daha sonra Abdias'la anlaşamazlar:

Düşüncelerini ortaya koymada karşısına iki büyük engel çıkar: Birincisi, kilise, diğeri ise dini tamamen inkar eden bilimsel materyalizm ve ateizmdir. Abdias, insanların tarihi gelişimiyle Tanrı anlayışının gelişmesi üzerine çalışmaktadır. Abdias, annesini küçük yaşta kaybetmiş, bir süre önce de babası ölmüştür. Kız kardeşi ise Leningrad'a yerleşmiştir. Çalıştığı gazetede yayımlamak üzere "Gezi Notları" adlı röportajını yazmak için bizzat uyuşturucu kaçakçılarının arasına girer. Abdias, bozkırda tanıştığı İğna'ya aşık olur ama ona kavuşamaz. Boss'un öldürülen hayvan cesetlerini toplama için kurduğu ekibine katılır. Hayvanların katledilmesine çok üzölen Abdias, ekiptekileri bundan vazgeçirmeye çalışır, fakat bunu hayatıyla öder. Arkadaşları onu bir ağaca asarlar. Bu yönleriyle Abdias'ı, iyiliksever, insancıl ve ihtilalci biri olarak karşımıza çıkar.

4.2. Norm Karakterler

Norm karakter, romanda başkişiden sonra en çok söz sahibi olan, dramatik aksiyonu başkişi lehine çeviren kişidir. Norm karakter, "romandaki temaya açıklık kazandırmak için yaratılmıştır" (Stevick, 2004: 62). Bu romanda İnga, Ernazar, Gülümhan norm karakterdir.

İğna: İğna bir botanisttir ve Cumbul'da dünyaya gelmiştir. Onun üç yaşında İgor adında bir oğlu vardır ve Cumbul'da anne ve babasıyla kalmaktadır. Abdias dövölerek trenden atıldıktan sonra yaşlı bir kadının bir hemşire bulup onu hastaneye götürdüktan sonra İğna'yla tanışmıştır. Romanda İnga, Abdias'ın kendisine hedef obje olarak seçtiği kişidir. Anlatıcı, kahramanı ruhsal bakımdan geliştirmesi için kadın imgesi olarak İnga'yı Abdias'ın karşısına çıkarır. İnga'ya olan aşk Abdias'ın ruhsal olgunlaşmasını sağlarken, onu sonu öölümle bitecek maceraya da sürükler. Kocasından boşanmış olan İğna, Abdias'a ilgi duyar. Kocasını tekrar evlenmek ve oğulları İgor hakkında konuşmak için İğna'yı Cumbul'a çağırılmaktadır. İğna mektubunda Abdias'ı Cumbul'a davet eder. Abdias bu habere çok sevinir, çünkü İğna'nın

anne ve babasıyla tanışma fırsatı bulacaktır. Bilet parası bulma çabaları Abdias'ı ölüme götürecektir.

Ernazar: Üçüncü bölümde karşımıza çıkan Ernazar, Boston'un en yakın arkadaşıdır. Gülümhan adında eşi ve iki kızı vardır. Öldüğü güne kadar son üç yıldır Boston'un yanında çalışan, işini ciddi yapan iyi bir çobandır. Boston'un çok beğendiği ve güvendiği, iyi yürekli bir kişidir. Ernazar, askerliğini bir süvari alayında yapmıştır. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen hala ata bir asker gibi binebilmektedir. Bir gün Ernazar'ın aklına koyunları Ala-Mengü dağının ötelerinde, Kiçibel yaylasında otlatmak fikri gelir. Hayvanları oraya götürmek için oldukça tehlikeli geçitlerden geçmek zorundadırlar. Boston'la beraber Ala-Mengü dağını aşmak için yol ararlar ve bu bölgeye bir keşif yaparken Ernazar uçurumdan yuvarlanır ve ölür.

Boston Urkunçiev: Üçüncü bölümün en önemli kişisidir. Elli yaşına yaklaşmıştır. Başarılı ve dürüst bir kolhozcudur. Onun en büyük düşmanı Bazarbay'dır. Bazarbay, Akbar'ın dört yavrusunu yuvasından aldığı anda Akbar ve Taşçaynar'ın saldırısına uğrar. O da Boston'un evine sığınarak canını kurtarır. Boston'a çevrede büyük değer verildiği halde Bazarbay'a iyi gözle bakılmaz. Bundan dolayı Boston'a karşı kıskançlık ve kin duyguları bitmez. Devlet yetkilileri çevredeki çobanlara seminer vermesi için iyi bir çoban olan Boston'u görevlendirirler.

İlk karısı Arzıgül'de olan iki kızını da evlendirmiştir. Uçurumdan düşerek ölen arkadaşı Ernazar'ın karısı Gülümhan'la evlenmiş ve Kence adında bir oğlu olmuştur. Gülümhan, Boston'a sevgi ve saygıda kusur etmez.

Boston, Bazarbay'dan yavru kurtları alıp yuvalarına bırakmak istemesine rağmen bunu başaramaz. Bazarbay, Boston'a ağır sözler söyleyerek yavruları vermez. Akbar ve Taşçaynar yavrularını kaybetmenin verdiği acıyla ehil hayvanlara ve insanlara saldırırlar. Boston, onları öldürmekten başka çaresinin kalmadığını düşünür. Önce Taşçaynar'ı pusuya düşürüp öldürür. Akbar, oğlu Kence'yi dişlerinin arasında kaçırınca o da kurdun ardından ateş eder. Bu ateş sonunda Akbar'la beraber oğlu Kence'yi de öldürür. Çılgına dönen Boston, bu olanların sorumlusu olarak gördüğü Bazarbay'ı da öldürüp gölde intihar eder.

Gülümhan: Boston'un arkadaşı Ernazar'ın karısıdır ve o öldükten sonra çok üzülür. Bu arada Boston'un karısı hastalanmıştır ve kocasına kendisi öldükten sonra Gülümhan'la evlenmesini ister. Boston, Arzıgül öldükten sonra Gülümhan'la evlenir ve Kence adında bir

çocukları olur. Güzel bir kadın olan Gülümhan, annecidir ve büyük bir sevgi ve saygıyla kocasına bağlıdır. Boston'un iyi bir aile hayatı yaşamasında her türlü fedakârlığı yapar.

4.3. Kart Karakterler

Kart karakter, tematik güçte yer alan kahramanların karşısında yer alan, olumsuz yönleriyle dikkat çeken kişilerdir. Philip Stevick, kart karakter ile roman başkişisini birbirinden ayıran çizgi olarak şunları ifade eder: “Bir kart karakter, esareti içinde hür olduğu için -veya aynı şekilde hürriyet içinde mahpus olduğu için- romancı sık sık onun hamuruna canlılık, enerji, bir roman başkişisinin karmaşık çizgilerini bulandıracak ve bozacak fazlalıklar katabilir. Kart karakterleri oluşturan kimyasal unsurlar saftır, işte bu yüzden bu karakterler ekseriya çarpıcıdırlar” (2004: 178).

Kart karakterler, kora şemasında karşıt güç grubunda yer alır. Bunlar, ahlaki değerler bakımından olumsuz tiplerdir. Dişi Kurdu Rüyalari'nda çok sayıda kart karakterle karşılaşırız: Boss Kandalov, Mişaş, Galkin, Uzukbay, Kepa, Grişan, Lenka, Petruha, Bazarbay Noygutov vb. Bunlar, kötülük, dinsizlik, yozlaşma, ötekileşme, dogmatizm, içki ve uyuşturucu müptelası olma, paranın çekiciliği vb. kavramları temsil ederler.

Boss Kandalov: Eski bir ordu mensubu. Hayvan toplayıcısı ekibinin patronudur. Askerken disiplinli bir teğmendir. Asıl asdı Kandalov veya Handalov'dur. Toplum tarafından dışlanmış. Devlet, uyguladığı beş yıllık plana göre bozkırdaki hayvanların etinden faydalanmayı ön görüyordu. Bu plan bir çeşit katliama dönüşür. Kendisi de para karşılığında hayvan ölümlerini toplayan ekibin başıdır.

Mişaş: Asıl adı Mişa Şabaşnik³ olarak verilmiştir. İki ismin birleşmesiyle ona Mişaş denilmektedir. Kuvvetli, saldırgan ve kötüdür. Gurupta ona *Cunta* lakabıyla hitap ediyorlar.

Galkin: Topluluğun en geri plandaki ismidir. Ayyaşlığı yüzünden gruptan en erken ayrılan o olur. Bulabildiği küçük işleri yapar. Bu, hayvan ölümlerini kamyona doldurma işini diğer işlerden daha çok para kazanacağından kabul etmiştir. Lakabı *Hamlet*'tir.

Uzukbay: Çetenin en zararsız, en yumuşak başlısı, o bölgenin yerlisidir. Mujunkum yakınlarında doğmuş ve kendisine *Yerli* diye hitap edilmektedir. En belirgin ve beğenilen özelliği, hiçbir şeyi izzetinefis meselesi yapmayışıdır. Eskiden traktör şoförlüğü yapmış ve sonra kendisini içkiye vermiştir.

---

³ Şabaşnik'ler serbest işçilerdir. Teklif edilen ve bulabildikleri her işi yapar, dolgun ücret alırlar.

Kepa: Av organizasyonuna katılanlardan altıncısı. Evli ve şoförlük yapıyor. Ehliyetini kaybetmemek için içkiden uzak durmaya çalışan biridir.

Grişan: Uyuşturucu kaçakçılarının başıdır. Düşüncelerini Lenka, Petruha aracılığıyla belirtir. Parayı seven, Abdias'ın fikirlerini benimsemeyen ona karşı koyan tip. Onun için insanların sağlığının pek önemi yoktur, para kazanmak için uyuşturucu işine girmiştir. Abdias, trende Lenka ve Petruha'yı kötü yoldan çevirmeye çalıştığında, Grişan onlara Abdias'ı dövüp atmalarını söyler. Onlar da Abdias'ı dövüp trenden atarlar.

Lenka: Ailevî durumu iyi olmayan on altı yaşında yetim biridir. Yurttan kovulmuş, kimse onu kabul etmemiştir. Kötü yola saparak uyuşturucu çetesine katılır.

Petruha: Uyuşturucu kaçakçılığı yapan çetede yer alan biridir ve yirmi yaşındadır.

Bazarbay Noygutov: Dişi kurdun dört yavrusunu çalan kişidir. Boston'u kendisine rakip gören ve onu sevmeyen bir çobandır. Boston'a zıt karakteriyle karşımıza çıkar. Kötülüğü temsil etmektedir. İçki içen, karısı Gök Tursun'la sürekli tartışan, çoğu zaman onu döven, başkasının karısında gözü olan, ağgözlü, parayı seven dejenere bir tiptir. Boston'u Ernazar'ı öldürüp karısıyla evlenmekle suçlar. Romanın sonunda Boston tarafından öldürülür.

4.4. Fon Karakterler

Fon karakter, romanda pek etkili olmayan, derinliği az olan, fakat romanın gidişinde yer alan kişilerdir. Ramazan Korkmaz, fon karakter için şöyle der: "Fon karakter, romanda en az derinliğe sahip kişi ya da kişiler grubundadır. Bunlar roman bünyesinde yapının işlenmesine yardımcı olacak niteliktedir" (Korkmaz: 1997: 300). Bu tip karakterler, romanın kurgusunun gerçeklik kazanmasına yardımcı olurlar. "Anlatıcı bu tip kişilere sadece bir ayna görevi verir" (Şahin, 2008: 108)

Barbara: Abdias'ın ablasıdır ve Lenengrad'a gidip yerleşmiştir. Babası dini konularda uğraştığından istediği gibi okumasına diğer çevreler izin vermemiştir.

Arzıgül: Boston'un eski karısıdır. Ernazar öldükten sonra hastalığı ilerler, ölmeden önce kocasına Gülümhan'la evlenmesini teklif edebilecek kadar fedakâr bir kadındır.

Gök Tursun: Romanın gidişinde pek etkili olmayan kişilerden olan Gök Tursun Bazarbay'ın karısıdır. Kocasıyla pek anlaşamayan, sürekli tartışan ve ara sıra kocasından dayak yiyen biridir.

Peder Dimitri: Abdias'a kilise ve din konularında bilgiler veren, Abdias'ın bu husularda yanlış düşündüğünü, yoldan çıktığını söyleyen kişidir. Dini kurumlar ile papaz

okulları arasında koordinatörlük yapan kişi olup *Koordinatör Peder* lakaplı, orta yaşlı biridir. Peder, Abdias'ı ikna etmek için çabalamasına rağmen onu değiştiremez.

Viktor Nikiforoviç: Tarih öğretmeni ve Abdias'ın yakın arkadaşlarından biridir. Yeğenin bir uyuşturucu kaçakçılığına nasıl girdiğini, bu işi nasıl yaptıklarını Abdias'a anlatır ve onun bu maceraya atılmasında katkıda bulunur.

Bunlardan başka, asıl adı İgor olup kaçakçılardan biri olan *Mors*, Grişan'ın yardımcıları *Kolia* ve *Mohaç*, Boston'un oğlu *Kence*, Abdias'a garda kaçakçılıkla ilgili yol gösteren *Ütü* lakaplı hamal, *Hz. İsa*, *Hz. İsa*'yı fikirlerinden vazgeçirmeye çalışan Roma Valisi *Pontius Pilatus*, Abdias'ı iyileştiren kazak doktor *Aliye İsmailova*, Boston'u kıskanan ve Ernazar'ın ölümünden sorumlu tutan *Koçkorbayev*, *Hz. İsa*'nın çocukluk yıllarına döndüğünde hatırladığı *Hz. Meryem* diğer fon karakterlerdir. Ayrıca, makineli tüfeklerle bozkırdaki hayvanların üzerine ateş açan görevliler de fon karakterdir.

5. Mekân

Anlatı türlerinde mekânın önemi büyüktür. Romanda vaka halkalarının meydana geldiği yerler anlatıcı tarafından özenle seçilir. Ramazan Korkmaz bu hususla ilgili şöyle der: “Roman gibi gelişmiş anlatı yapılarında mekân, varoluş kaygısıyla ilgili bir duraksamadır; zamanın sonsuz akışında yitip gitmek istemeyen insanın tutunduğu dışarıdaki içerdelik niteliğinde bir yerdir” (Korkmaz, 2007: 401).

Romandaki mekânlar kişinin ruh haline göre önem kazanır. “Mekân unsuru, kişilerin psikolojilerine göre boyut kazanarak bir oturma yerine dönüştürülür.” (Şahin, 2008: 117). Bu bakımdan romandaki mekânlar alan bakımından değil, kişilerin ruh hallerine ele alınmalıdır.

Dişi Kurdu Rüyaları'nda mekân olarak başta, Isık-Göl ve çevresi, Mujunkum bozkırı, Ala-Mengü dağı, Moskova, Calpak-Saz'ı görmekteyiz. Kahramanların psikolojik yapılarına göre değer kazanan bu mekânlar ağırlıkta olarak “dar-yutucu” ve “açık-besleyici” mekânlar olmak üzere yer alır.

5.1. Dar-Yutucu/Kapalı Mekânlar

Romanda dar-yutucu mekânlar kahramanın düşünsel ve ruhsal olarak gelişmesini engeller. Bu mekânlarda, kahraman psikolojik yönden bir kuşatılmışlık halindedir. “Bu mekânlardaki kişi, zaman, mekân ve onun tüm elemanları ile çatışma durumundadır. Mekân, kum saati gibi dıştan içe doğru tüketici bir nitelikte akmadır.” (Korkmaz, 2007: 410).

Dişi Kurdun Rüyalari'nda dar-yutucu mekânların işlevsel olduğu yerler, kahramanların psikolojik ve fiziksel yönlerden sıkıştığı yerlerdir. Bu mekânlar ilk zamanlarda açık-besleyici mekân olmasına rağmen, daha sonraları dar-yutucu mekâna dönüşür. Akbar, Taşçaynar, Abdias ve Boston'un yaşadıkları mekânlarda böyle bir dönüşüm vardır.

Akbar, Taşçaynar ve diğer hayvanların birlikte yaşadıkları Mujunkum bozkırı, tabiatın tahrip edilmesine ve hayvan katliamlarına sahne olur. Burası, geniş bir alanı kapsamasına rağmen, buradaki hayvan katliamları bölgeyi bir anda dar mekâna dönüştürür.

Bir başka mekân Ala-Mengü dağıdır. Boston ve arkadaşı Ernazar, bu dağı geçerken Ernazar uçuruma düşüp ölür. Boston bu olaydan sonra büyük bir üzüntü yaşar ve burası ümitsizliğin, karamsarlığın mekânı olur:

Abdias'ın uyuşturucu çetesiyle yolculuk ederken çete üyeleri tarafından dövüldüğü tren, bir süre devam ettiği papaz okulu ve Papaz Dimitri'yle tartıştığı kilise, onun ruhsal yönden gelişmesini engelleyen bir yerler olduğundan dar mekândır. Boston'un evi ve çevresi Akbar ve Taşçaynar için dar mekândır.

Abdias rüyasında 1950 yıl öncesine, Kudüs'e gider ve Hz. İsa dönemine giderek onun çektiği acıları kendisi de yaşar. Kudüs de dar mekân olarak romanda yer alır.

Abdias'ın Bos Kandalov, Mişaş, Kepa, Hamlet Galkin ve yerli Uzukbay, adlı ceset toplayıcıları tarafından dövülüp kollarından bağlanarak atıldığı hayvan ölüsüyle dolu kamyon da dar mekândır.

5.2. Açık-Besleyici/Geniş Mekânlar

Roman, hikâye gibi anlatmaya bağlı türlerde başkişinin ruhsal ve düşünsel yönlerden geliştiği, kendini ve değerlerini ortaya koyabildiği mekânlardır. Ramazan Korkmaz bu mekânlar için, "Açık ve Geniş mekânlar, içtenlik mekânlarıdır. İçtenlik, mekânı içten dışa doğru çeviren ve açan bir niteliktir. Bu mekânlarda karakter kendisiyle, çevresi ve bütün evrenle uyum içindedir" (2007: 411) der.

Bachelard bu mekânı şöyle tanımlar: Bütün varlıklar tek bir mekâna açılır, dünyadaki içtenlik mekânına" (1996: 215). Dişi Kurdun Rüyalari'nda açık-besleyici mekânlar, Moskova, Calpak-Saz, Puşkin Müzesi, hayvan katliamlarının başladığı ana kadar Mujunkum bozkırı ve Isık-Göl çevresi, İnga'yla tanıştığı Uçkunduk köyüdür.

6. Zaman

Edebi eserde olay belli bir zaman dilimi içinde cereyan eder. Meydana gelen olay, bir süre içinde yazar tarafından öğrenilir, kaleme alınır ve daha sonra okuyucuya nakledilir. Anlatmaya dayalı türler içinde asıl anlatılmak istenen olaylar bir zaman parçasında verilir. Kahraman ve olaylardaki değişme zaman içerisinde meydana gelir. Edebi metinlerdeki zaman mefhumu büyük önem gösterir: “Zaman, tarihe bağlı kahramandır” (Bourneur-Quellet 1989: 119)

Cengiz Aytmatov, *Dişi Kurdun Rüyaları* adlı romanının tanıtımını 1986’da Kırgızistan’ın başkenti Frunze (Pişgek)’de gerçekleştirilen *Isık-Göl Forumu* bildirisinde yapar. “*Dişi Kurdun Rüyaları* yazarın ikinci uzun romanı ve *Deniz Kıyısında Koşan Alaköpek*’ten sonra Kırgızistan dışına ikinci çıkışıdır” (Çetin, 1994: 26). 1987’de yazılmış olan bu eser, dünyada tahminlerin çok ötesinde ilgi görür ve Türkiye’de ise 1990 yılında basılır.

Dişi Kurdun Rüyaları’na metin içi zaman olarak baktığımızda belli bir yıl ve tarihin geçmediğini görürüz. Eser geniş bir coğrafyada geçmekte olup bu coğrafyanın yılın belli dönemleri ay ve mevsimlerle anlatılır.

Bu romanda geriye dönüş tekniği sıkça kullanılır. Birinci bölümde kurtların hikâyesi ve mekân hakkında bilgi verildikten sonra geriye dönüşle Abdias’ın hayatından kesitler verilir. İkinci bölümün ikinci kısmında Abdias rüyasında 1950 yıl öncesinde Kudüs’e gider. Çektiği acılardan dolayı kendisini Hz. İsa’ya benzetir. Üçüncü bölümün beşinci kısmında geriye dönüşle Ernazar’ın ölümüyle ilgili olay anlatılır. Yazar bu olayı anlattıktan sonra hal’e döner. Kurtların ulumaları ve etrafa verdikleri zararlar devam etmektedir.

7. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Bakış açısı, anlatma esasına bağlı edebi türlerin oluşmasında büyük önem arz eder. İtibari alemler varlığını bakış açısıyla ortaya koyar. “Yazar ile okuyucu arasındaki iletişimi sağlayan yegâne unsur ‘anlatıcı’ olduğuna göre, romancının muhatabına hitap ederken nasıl bir anlatıcı kullanacağı ya da kimin bakış açısına başvuracağı büyük önem taşır” (Boynukara, 1997: 109).

Bir anlatının kim tarafından, hangi amaçlarla ve nasıl aktarıldığı meselesi edebi eserlerde dikkat edilmesi gereken bir husustur. “Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime

nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaplardan başka bir şey değildir” (Aktaş, 2005: 78).

Dişi Kurdun Rüyaları, ağırlıkta olarak her şeyi bilen hakim bakış açısıyla yazılmıştır. Bununla beraber yer yer kahraman-anlatıcı ve bakış açısını da kullanmıştır. Romanda olaylar, Akbar ve Taşçaynar adlı kurtların, Abdias'ın ve daha sonra da Boston'un gözünden okuyucuya iletilir:

“Mevsim yazdı. Saygaları kovalarken yorulmazlıklarını ve Mujunkum'un en güçlü çifti olduklarını kanıtlamış olan Akbar ve Taşçaynar'ın birlikte geçirdikleri ilk yaz. Yarı çöl olan bu bölgede, öteki hayvanlara göre daha çevik, daha yetenekli yaratılmış olmaları onlar için bir şanstı. Tabiat onlara güçlü bir refleks, av sırasında işlerine çok yarayan bir sezgi gücü bir çeşit strateji duygusu vermişti. Fizik bakımından az rastlanır derecede güçlü, hızlı, takiplerde inatçı ve dayanıklı idiler... Yine de Mujunkum sakinlerini, görünüşteki bu huzurun ardına gizlenmiş bir facia beklemekteydi.” (s.17).

Şimdiki zamanda olan her şeyi bilen anlatıcı, aynı zamanda gelecekte olacaklar hakkında da bilgi sahibidir. Anlatıcının kahramanın hayatıyla ilgili sınırsız bilgilere sahip olduğunu görürüz. Boston'un macerasının anlatıldığı bölümde, kahraman hakkında şu bilgiler verilir:

“Kader ona pek merhametli olmamıştı. Babası, o daha sekiz yaşındayken savaşta ölmüş, birkaç yıl sonra da annesini kaybetmişti. Hepsi kendisinden büyük olan kız ve erkek kardeşlerinin bazıları ölmüş, bazıları da kendi işlerinden ona ayıracak zaman bulamamışlardı. Bu yüzden de o, çocukluğundan beri yalnız kendisine güvenmiş, kendine çizdiği yolda hedefine ulaşmak için çok çalışmış, durmadan, hummalı bir şekilde çalışmak hayatının aslı haline gelmişti.” (s.286).

Dişi Kurdun Rüyaları'nda yazar, kahraman anlatıcı ve bakış açısını da kullanır. Bunu yapmasının sebebi şahısların daha iyi tanıtılması ve okuyucuyu farklı düzlemlerde olayın içine çekmektir. Aşağıdaki cümlelerde Boston, Ernazar hakkında şunları söyler:

“Herhangi biriyle çalışmaktan bıktım artık, demişti, bir ağıl reisi yapması gerekeni iyi yapmayınca, benim gibi çobanların bütün çabaları boşa gidiyor. Birkaç yıl içinde evlenme çağına girecek olan iki kızım var. Vakit çabuk geçiyor! Onları evlendirmek zorunda olacağım. Ölesiyeye-bitesiyeye çalışıyorum, ama borçlanmaktan başka bir sonuç alamıyorum, hele kendime bir ev yapmaya kalktıktan sonra borç girtlağı geçti...” (s.287).

Yazar bu romanda *hikâye içinde hikâye* anlatma tekniğini de kullanmıştır. Birinci bölümde Abdias, kaçakçılarla bağlantı kurmak için çalışırken Moskova’da dini şarkıların okunduğu bir konsere gider ve korodan oldukça etkilenerek *Altı Adam ve Yedincisi* adlı hikâyeyi anımsar. İkinci bölümün ikinci kısmında Abdias rüyasında 1950 yıl öncesinde ve Kudüs’e gider ve Hz. İsa döneminden kesitler verir. Yazar, burada roman içerisine bir başka hikâyeye yerleştirmiştir.

8. Dil ve Üslup

Bir sanatçının üslubu, onun söz malzemesini kullanım şekliyle yakından ilgilidir. Edebi türlerin asıl malzemesi olan dil, metindeki kullanım tarzıyla üslubun oluşmasını sağlar. Metindeki söz varlığının zenginliği iletişim gücünün artmasına yardım eder. Dil ve üslup, bir edebi metinde yazar ile okuyucu arasındaki iletişimi sağlayan bütünlüktür.

Üslup dediğimiz kavram, bireysel özellikler taşır. “Üslûp, içeriğin ferdi biçimde ifade edilmesini sergileyen metnin dışında araştırılmaz” (Aktaş 2002: 55). Üslûbunun oluşmasında sanatçının eğitimi, estetik eğilimleri, deneyimi, mizacı, ilgileri, psikolojisi vb. tesir eder. Bununla beraber, dil ve üslup incelemelerinde, sanatçının kullandığı ve kullanmadığı kelimelerin özelliklerine, türlerine, sıklığına vb. bakmak gerekir. “Üslup araştırmaları, eserin bütünü ile ilgili genel bir estetik amaç ve birleştirici bir prensip ortaya koyabildiği zaman edebiyat çalışmaları için çok yararlı olacaktır” (Wellek-Warren, 1983: 241). Bu sebeple, metindeki estetiğin dil ve üslupla yakından ilgisi olduğunu söylemek gerekir.

Cengiz Aytmatov’un anlatılarında dil ve üslûbundaki titizlik dikkat çeker. Eserlerinde Kırgız kültürüne yer veren yazar, milli karakteri korumayı başarmıştır. *Dişi Kurdu* *Rüyaları*’nda yazarın Kırgızcaya önem verdiğini görürüz. Yer ve insan isimlerinde yerli unsurlardan faydalanmıştır: Taşçaynar, Ala-Mengü, Bazarbay, Boston, Ernazar, Kiçi-bel vb.

Yazar, bu romanda çevre ve insan tasvirlerini başarılı biçimde verir:

“Abdias dik alınlı, soluk yüzlüydü. Kendi neslinden olan birçok insan gibi o da saç sakal bırakmıştı ve saçları omuzlarına kadar düşüyordu... Kara gözleri ışıl ışıl parlarsa da, ruhen tatminsizlik içinde olduğunu da belli ediyordu.” (s.42-43).

Aytmatov’un anlatılarında tabiat tasvirlerine sıkça rastlarız. “Aytmatov’da manzaranın, tabiat tasvirinin bir ideal olduğunu, duygusal bir fonksiyon yüklendiğini söyleyebiliriz. Çünkü bunun Kırgızların günlük hayatında da büyük yeri vardır. Tabiatla hayvanlarla iç içe bir hayat yaşarlar” (Çetin, 1994: 30).

“Etraf bembeyazdı. Isık-Göl’ün kıyılarına kadar inen sıradağlar kalın kar yığınları altında kaybolmuştu.” (s.7).

“Taşçaynar güçlüydü. Kürkü kalın, yumuşak ve sıcaktı.” (s.10).

SONUÇ

Cengiz Aytmatov dünya edebiyatının en büyük yazarlarından biridir. Kırgız kültürün çok canlı yaşandığı bu topraklardaki hayatı anlatılarında anlatır. Dişi Kurdun Rüyalari’nda sosyal, kültürel, dini, ahlaki birçok özelliği görmek mümkündür. Romanda maddi ve manevi hayatın tahribi gözler önüne serilir. İnsanoğlu bir taraftan dünyayı kirletirken diğeri taraftan da kendi sonunu hazırlamaktadır.

Bu eserde tabiatın temsilcisi dişi kurt Akbar’ın yavruları için mücadelesi ve tüketiş adeta tabiatın mücadelesi ve tüketişidir. Abdias’ın insanlığı iyilik ve doğruluğa davet ederken yaptığı mücadele ve bu uğurda hayatını kaybetmesi adeta insanlığın tüketiş ve kaybedişidir. Akbar, Abdias ve Boston’un ölümlerinin sebebi, insanın kendisini var eden değerleri yok edişidir.

Abdias’ın ölümünden sonraki bölümde yazar Kırgız topraklarına, Gülsarı’da, Beyaz Gemi’de, Gün Uzar Yüzyıl Olur’da olduğu gibi yeniden girer. O da okuyucuyla birlikte özlediği dünyaya kavuşmuş gibidir. Bu eserde, mahalli olandan evrensele ulaşmaya çalışan yazar, Sovyet rejiminin dini hayata etkilerini, ekolojik dengenin bozulmasını ve uyuşturucunun zararlarını etkili biçimde anlatır.

Dişi Kurdun Rüyalari’nda Aytmatov, kader, hayat, ölüm gibi kavramları irdeler. Yazar, metafizik konulardaki düşüncelerini ve endişelerini bu eserde ifade eder. Son eserlerinde dini temalar üzerinde sıkça duran yazar, bu eserde Abdias’ın hayat hikâyesinde ve düşünce dünyasında bu hususu ele alır.

Cengiz Aytmatov’un birçok eserinde olduğu gibi Dişi Kurdun Rüyalari’nda da insanın zaafı ve çıkmazları, inanç dünyası, arayışları, Sovyetlerdeki uyuşturucu ticareti, tabiatın tahrip edilmesi vb. ayrı ayrı hikâyelerle anlatılır. Yazar, bunları ifade ederken yer yer masal, efsane ve mitlerden yararlanma yoluna gider. Aytmatov, ayrıca Kırgız kültürüne ait birçok unsur da bu eserinde kullanır. Bunlardan en belirgin olanı ise hayvan, özellikle at, yetiştirme ve eğitime verilen önemdir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif (2005), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Aktaş, Şerif (2002), *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Bachelard, Gaston (1996), *Mekânın Poetikası* (Çev. Aykut Derman), Kesit Yayınları, İstanbul.
- Bourneur, Roland-Quellet, Réal (1989), *Roman Dünyası ve İncelemesi* (Çev. Hüseyin Gümüş), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Boynukara, Hasan (1997), *Romanda Bakış Açısı ve Anlatış*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Çetin, Mustafa (1994), *Cengiz Aytmatov'un Eserleri ve Eserlerinden Sinemaya Uyarlanan Filmler Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV Anabilim Dalı, İstanbul.
- Forster, E.M (1985), *Roman Sanatı*, (Çev. Ünal Aytür), Adam Yayınları, İstanbul.
- Kolcu, Ali İhsan (1997), *Milli Romantizm Açısından Cengiz Aytmatov*, Ötüken Yay., İstanbul.
- Korkmaz, Ramazan (2008), *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Ramazan (2007), *Romanda Mekânın Poetiği*, Edebiyat ve Dil yazıları Mustafa İsen'e Armağan, s.399-415, Ankara.
- Korkmaz, Ramazan (1997), *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Y.K.Y., İstanbul.
- Lukacs, George (2007), *Roman Kuramı* (Çev. Cem Soydemir), Metis Eleştiri Yay., İstanbul.
- Stevick, Philip (2004), *Roman Teorisi* (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Şahin, Veysel (2008), *Kurmaca Tekniği Bakımından Halide Edip Adıvar'ın "Handan" Romanı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.18, Sayı:2, Elazığ, S.99-126.
- Tekin, Mehmet (2009), *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Uzun, Gülsine (2007), *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Yaratılış ve Türeyiş Sembolizmi*, Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/2 Spring.
- Wellek, René-Warren, Austin (1983), *Edebiyat Biliminin Temelleri*, (Çeviren:Ahmet Edip Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.